

Інформаційна місія бібліотекаря

У роботі секції «Інформаційна місія бібліотекаря» (наукові керівники – канд. іст. наук, с. н. с., заст. генерального директора НБУВ А. Г. Бровкін; канд. іст. наук, директор Рівненської державної обласної універсальної наукової бібліотеки В. П. Ярошук; вчений секретар – канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ Н. Ю. Каліберда) взяли участь 35 осіб. Серед присутніх були представники Рівненської державної обласної універсальної наукової бібліотеки, Харківської державної академії культури, Національної парламентської бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України, Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук (ЦНСГБ УААН), бібліотеки Одеського припортового заводу та ін.

До програми секції було включено 24 доповіді. Виступило 17 осіб.

На секції обговорено комплекс питань, пов'язаних з визначенням місця і ролі сучасного бібліотечного спеціаліста в процесі постійної трансформації соціальних функцій бібліотек усіх типів і видів.

Зокрема, учасники секції відмітили, що еволюція місії бібліотеки, спричинена посиленням комунікативних процесів у суспільстві, змінами у характері розповсюдження знань через сітьові та віртуальні засоби їх використання в інтерактивному режимі, диктує зміну пріоритетів у професійній діяльності бібліотекаря, що значно розширює його функції.

Основна проблематика доповідей концентрувалася довкола таких актуальних проблем, як підвищення ролі бібліотек різних типів в інформатизації суспільства; трансформація соціальних і професійних функцій бібліотекаря в умовах впровадження нових інформаційних технологій; збагачення і наповнення новим змістом професійної терміносистеми та принципи побудови інформаційно-аналітичної системи «Імідж бібліотечної професії», шляхи та засоби формування іміджу бібліотеки і бібліотекаря, визначення його місця і ролі в системі документних, інформаційних, соціальних комунікацій тощо.

Доповідь директора Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» В. Г. Дригайло було присвячено питанням теоретичного обґрунтування місії бібліотеки навчального закладу. Розкрито проблему ролі і значення бібліотеки вищого навчального закладу в освітній і виховній системі держави, у задоволенні потреб науково-педагогічних кадрів і студентства в інформації. Спираючись на власний та зарубіжний досвід, доповідач зазначив, що ефективно, якісне виконання бібліотекою та її співробітниками таких традиційних функцій, як відбір, комплектування, систематизація фондів і забезпечення доступу до них користувачів є основним чинником схвалення її роботи і визначення

місії у суспільстві. В. Г. Дригайло доводить, що проблема ролі і значення бібліотеки, визначення основних напрямів її діяльності на певному історичному етапі так чи інакше підпорядковується потребам суспільства, визначається законами та регламентуючими документами, а також залежить від усвідомлення значущості бібліотеки державою, установами, відомствами, яким вона підпорядкована. З іншого боку, зазначає доповідач, імідж бібліотеки залежить не тільки від зовнішніх, але й від внутрішніх чинників, тобто від прагнення бібліотекарів формувати в собі нове мислення, інтегрувати знання, впроваджувати нові форми і методи роботи, виходячи з потреб суспільства і користувачів, активного представлення бібліотек і їх роботи на сторінках друкованих і електронних видань.

Канд. іст. наук, директор Рівненської державної обласної універсальної наукової бібліотеки В. П. Ярошук, аналізуючи процеси співробітництва публічних бібліотек з органами влади і управління, дійшла висновку, що сучасні бібліотеки України наблизились до впровадження концепції «електронного уряду», реалізуючи посередницьку функцію. У доповіді запропоновано модель організації Регіонального офісу електронного урядування, який би став структурним підрозділом бібліографічної служби. Доповідачем обґрунтовано структуру регіонального офісу електронного урядування та структуру віртуального інформаційного ресурсу, який засновано на інформаційно-комунікативних технологіях, визначено необхідність та можливість організації посередницьких послуг (консультативних, навчальних, пошукових) тощо.

Директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України П. І. Рогова у своєму виступі науково обґрунтувала особливості процесу розгортання мережі бібліотек України на сучасному етапі, зокрема, спеціальних педагогічних, які вийшли на новий етап свого розвитку саме за роки незалежності України. Доповідачка охарактеризувала особливості і значення даного виду бібліотек для національної педагогіки та освіти. Вона визначила функції, стратегічні завдання та місію педагогічних бібліотек у повноцінному забезпеченні інформацією вчителів, педагогів, наукових працівників, їх роль у становленні та розвитку демократичного громадянського суспільства, примноженні цінностей національної культури та вихованні підрастаючого покоління, свідомих громадян України.

Питанням розвитку професійної термінології було присвячено виступ канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ Н. В. Стрішенець, яка запропонувала розглянути образ сучасного українського бібліотекаря у міжнародному вимірі, а також чинники, що впливають на його формування. Серед них – відповідне та точне вживання фахової термінології, що є вирішальним чинником успішної наукової комунікації у сучасному світі. Важливим також для порозуміння є знання і адекватна інтерпретація англійської бібліотечної термінології. Адже з появою

комп'ютерних технологій, на яких ґрунтуються зараз усі бібліотечні процеси від комплектування і каталогізації до пошуку інформації, основною мовою термінотворення стала англійська. У виступі було розглянуто стандарти з бібліотечної справи, затверджені і введені в дію Держстандартом України, зокрема «Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів» (К., 1994). Автор доводить, що наведені в ньому як українські, так і англійські терміни викликають багато зауважень і наряд чи можуть сприяти порозумінню між українськими та англомовними бібліотеками. Роботи з уніфікації і стандартизації, що мають державне значення, на думку Н. В. Стрішенець, повинні базуватися на реальних сучасних текстах, а не на існуючих застарілих словниках чи російських ГОСТах, які також містять чимало недоречностей. Українські стандарти необхідно узгоджувати, гармонізувати з міжнародними стандартами.

Проблемам інформаційного забезпечення публічних бібліотек України традиційними носіями та відповідність основних показників стандартам ІФЛА було присвячено виступ зав. відділу Національної парламентської бібліотеки України І. О. Цуріної. У доповіді зазначено, що останнім часом спостерігається великий розрив у забезпеченні інформаційної цілісності регіонів України: співвідношення максимального показника нових надходжень і мінімального становить в ОУНБ майже 6, у публічних – 11, у сільських – 9 разів. Відбувається стабільний процес старіння фондів публічних бібліотек, і хоча оптимальна щорічна величина списання становить 8% загального фонду, на практиці вона не перевищує 2–3%. Згідно з рекомендаціями ІФЛА фонд публічної бібліотеки має оновлюватись кожні 10 років і складатися на 10% з видань останніх двох років та містити 30–40% того, що було видано за останні 5 років.

З деякими проблемами галузевих бібліотек учасники секції були ознайомлені з виступів представників Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки та Державної наукової медичної бібліотеки України. Канд. пед. наук, заступник директора ЦНСГБ УААН Г. В. Дерлеменко зазначив, що зміни, які відбуваються в організації роботи сільськогосподарських бібліотек, зумовлені глобальним процесом інформаційного оновлення і потребують сучасних висококваліфікованих фахівців для якісного інформаційно-бібліотечного обслуговування управлінських, наукових, виробничих та бізнесових структур, а також окремих споживачів сільськогосподарської науково-технічної інформації. Доповідач наголосив на тому, що добре налагоджена діяльність сільськогосподарських бібліотек є одним із основних чинників підвищення ефективності аграрної науки, сільськогосподарського виробництва, бізнесової діяльності, тому особливої ваги набуває створення в Україні принципово нової інтегрованої у світовий простір електронної системи інформаційно-бібліотечного обслуговування. Трансформація бібліотек аграрного профілю у сучасні інформаційно-бібліотечні центри збирання та розповсюдження інформації, на думку Г. В. Дерлеменко, має стати державною справою з відповідною

законодавчою базою. У доповіді представлено проект «Концепції розвитку Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки, мережі бібліотек УААН та сільськогосподарських бібліотечних закладів інших систем і відомств України на період до 2005 року», де визначено основну мету та завдання майбутньої мережі.

Зав. відділу Державної наукової медичної бібліотеки України Н. А. Орлеанська висвітлила стан та перспективи інформаційно-бібліотечного забезпечення фахівців медичної галузі. Доповідачка наголосила, що проблема вдосконалення бібліотечно-інформаційних ресурсів, приведення їх у відповідність зі зростаючими інформаційними потребами фахівців є для медичних бібліотек найважливішою, тому стратегічні завдання бібліотеки в цьому напрямі можна визначити як: аналіз ресурсного потенціалу бібліотеки, його відповідність потребам користувачів; посилення соціальної функції бібліотеки; підтримка існуючої системи бібліотечних послуг, створення нових, відповідних запитам користувачів; створення позитивного іміджу бібліотеки (зв'язки з громадськістю, представниками влади, мас-медіа, рекламна продукція); участь бібліотеки в заходах МОЗ, ГУОЗ, організація виставок, презентацій нової літератури, поповнення електронних ресурсів тощо.

Канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ О. В. Воскобойнікова-Гузєва зазначила, що інформатизація бібліотечної сфери, соціально-економічні трансформації суспільного життя й освітньої галузі актуалізують питання кадрового забезпечення – збереження вже досвідченого і формування нового покоління спеціалістів, посилюють значення професійних інформаційних комунікацій. Бібліотечні ресурси Інтернет, які подано, як правило, у вигляді електронної продукції і бібліографічних БД, електронних і повнотекстових БД, каталогів, і є базою для бібліотечно-бібліографічного та науково-інформаційного обслуговування користувачів, водночас вони стають засобом професійних інформаційних комунікацій та професійної самоосвіти.

Виходячи з того, що, по-перше, інформаційний обмін – основа професійних контактів та співробітництва, по-друге, сучасні системи комунікативного зв'язку надають необмежені можливості фахового спілкування, реалізації конкретних корпоративних програм і проектів у галузі бібліотечно-інформативних технологій, НБУВ за сприяння Асоціації бібліотек України та Ради директорів МААН пропонує створити онлайн-центр обміну фаховою інформацією та постійно діючу електронну конференцію «Бібліотеки: інновації, стратегії, технології». Найближчим часом проект онлайн-центру та електронної конференції буде представлено на сайті НБУВ, координаторами проекту будуть відділ бібліотекознавства і Центр бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ.

У своїй доповіді Н. В. Танатар, канд. біол. наук, с. н. с., зав. відділу НБУВ, презентувала нову інформаційно-аналітичну систему «Імідж бібліотечної справи та бібліотек України у пресі», яка охоплює 600 публікацій (9 місяців 2002 р.) у вигляді ключових фрагментів

із 190 управлінських видань. Система дає змогу отримувати різноманітні аналітичні матеріали (текстові файли, статистичні таблиці, графіки та діаграми). Ці матеріали всебічно розкривають особливості діяльності бібліотек України всіх рівнів, фіксують динаміку їх функціонування, а також показують роль ЗМІ (особливо регіональних) в оперативному висвітленні актуальних проблем місцевих бібліотек та шляхи їх подолання.

Роль бібліотекаря у програмі ЮНЕСКО «Інформація для всіх» висвітлено у доповіді головного бібліотекаря НБУВ **І. О. Денисенко** та м. н. с. НБУВ **І. А. Лавриненко**. Доповідачі зазначили, що програма ЮНЕСКО передбачає зміцнення ролі бібліотек, інформаційних установ у побудові глобального інформаційного суспільства. В рамках програми створено «Бібліотечний портал» на веб-сайті ЮНЕСКО, який постійно оновлюється фаховою інформацією з актуальних проблем, що сприятиме постійній безперервній освіті бібліотекарів як активних посередників між споживачами та інформаційними ресурсами.

Канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ **Н. Ю. Каліберда** у своїй доповіді охарактеризувала соціальні і професійні функції сучасного бібліотечного спеціаліста в умовах застосування нових інформаційних технологій. Доповідачка зазначила, що в умовах інформатизації суспільства, технологічного прогресу в галузі мережевих комунікацій кардинально змінюються основні функції та принципи діяльності бібліотек усіх типів і видів, що веде до зміни пріоритетів у професійній діяльності бібліотечних спеціалістів. На сучасному етапі бібліотекар виконує кілька функцій: інформаційного консультанта, менеджера (підготовка кваліфікованого користувача, який би вільно орієнтувався в пошуковій системі, фондах бібліотеки), комунікатора, соціального психолога, посередника між документом і користувачем, між ЕОМ і користувачем. Висока концентрація інформаційного середовища, генерація і використання документних ресурсів та віртуального простору потребують коригування функціональних обов'язків бібліотечних спеціалістів, діяльність яких все більше набуває рис навігатора в інформаційному просторі.

І. А. Зарічняк, зав. відділу НБУВ, охарактеризувала сучасні вимоги щодо рівня кваліфікації систематизатора наукової бібліотеки. Вона зазначила, що якість роботи систематизатора визначається його освітою, рівнем кваліфікації, стажем роботи. Освіта систематизатора – досить своєрідна і складна система знань, вмінь і навичок, яка здобувається у навчальних закладах, підтримується і розвивається за допомогою практичної повсякденної безперервної освіти. Ускладнення інформаційно-пошукової мови, інформаційно-пошукових систем, які перетворюються із традиційних на автоматизовані, потребує підвищення рівня вимог до систематизаторів.

Основні напрями професійної діяльності бібліотекаря у системі комплексного галузевого обслуговування наукової бібліотеки висвітлені у доповіді зав. сектору НБУВ **С. Ф. Лахтурової** та **В. В. Сенченко**. Основну увагу

приділено поліфункціональному характеру роботи бібліотекаря зони оперативного обслуговування, еволюції технології системи обслуговування в контексті технологічних інновацій, трансформації інформаційної діяльності до інформаційно-аналітичного рівня. Закцентовано увагу на комунікативних навичках бібліотекаря зони оперативного обслуговування як обов'язкового елемента технології обслуговування. Доповідачі наголосили на необхідності організації занять з підвищення кваліфікації, де основний акцент буде зроблено на тренінгах з розвитку комунікативних навичок бібліотекарів.

У доповіді головного бібліотекаря НБУВ **І. А. Чабан** проаналізовано вплив автоматизації бібліотечно-інформаційних технологій на умови роботи бібліотекарів, склад функцій, що виконуються ними, вимоги до їхніх професійних і психофізичних характеристик. Показано, що за рахунок поліпшення якості автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем можна істотно знизити вимоги до рівня кваліфікації і психофізичних характеристик бібліотекарів, які застосовують ці системи в повсякденній праці.

Основні чинники створення професійного іміджу бібліотекаря відділу обслуговування розглядаються у доповіді зав. відділу НБУВ **Л. М. Беліної**. Вона зазначила, що професійний імідж бібліотекаря відділу обслуговування залежить не тільки від праці бібліотекарів, а й від роботи бібліотеки в цілому. Технологія професійного спілкування в системі «бібліотекар-користувач» вимагає вивчення психологічних особливостей як бібліотекаря, так і користувача, їх настрою, а також аналізу нестандартних ситуацій, вирішення конфліктних моментів. У цьому контексті доповідачка відзначила як позитивний досвід Російської державної дитячої та Російської державної юнацької бібліотек у Москві, доцільність створення психологічної служби в бібліотеках.

Зав. бібліотеки Одеського припортового заводу **О. С. Поліненко** окреслила шляхи комп'ютеризації бібліотеки, що стало нагальною потребою в умовах реконструкції і модернізації заводу. Доповідачка розкрила пріоритетні напрями діяльності бібліотеки на найближчу перспективу, розширення спектра бібліографічних послуг, впровадження електронної пошти, електронних каталогів, створення АРМ комплекатора, каталогізатора, читача тощо.

О. Г. Яковенко, м. н. с. НБУВ, у своїй доповіді визначила рівень інформаційної культури користувачів наукових бібліотек, підкреслила роль працівників інформаційної сфери при розширенні і поглибленні знань у цій галузі, запропонувала систему інформаційного навчання та його форми. Доповідачка наголосила на необхідності виокремлення в організаційній структурі бібліотек спеціалізованих служб, центрів з навчання користувачів основам бібліотечно-бібліографічної грамотності.

У доповіді аспіранта НБУВ **Д. В. Соловяненка** розглянуто основні ознаки онлайн-бібліотечного сер-

вісу (ОБС) та сформульовано критерії класифікації, які є важливими для визначення ОБС як виду бібліотечно-го сервісу. Подано розгорнуту класифікацію ОБС за видами та формами, наведено приклади, проаналізовано сучасний стан та перспективи впровадження різних форм ОБС у практику роботи бібліотек.

Учасниками секції рекомендовано:

1. Розробити цільову програму дослідження «Роль бібліотекаря в формуванні стратегії розвитку бібліотечних комунікацій».

Основними завданнями програми мають стати:

- визначення основних пріоритетів у формуванні позитивного іміджу бібліотеки і бібліотекаря;
- розробка сучасних концепцій сприйняття споживача інформації як рівноправного суб'єкта бібліотечних відносин;
- спрямування роботи науковців, зокрема науковців і аспірантів НБУВ, на дослідження нормативної, ситуаційної, дескриптивної етики, професійної етики, аналіз етосу професії (вироблення кодексів, норм поведінки, оптимальних для виконання різних видів бібліотечної праці);
- дослідження проблем моральної свідомості і соціального змісту уявлень про мораль бібліотекаря у демократичному суспільстві;
- розробка заходів з виховання етичного менеджмента у керівних бібліотечних працівників.

2. Удосконалити систему підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців з

координаційним центром в особі НБУВ та філіями у регіонах.

3. Впроваджувати змістовні форми і методи обслуговування, домагатися інтерналізації користувачами нових норм і цінностей бібліотечно-го обслуговування та формування на їх основі інформаційних потреб, ціннісних орієнтирів.

4. Звернути першочергово увагу на забезпечення оперативності, релевантності, повноти і якості задоволення інформаційних потреб, удосконалення бібліотечно-бібліографічних послуг, створення комфортного інформаційного середовища з високою концентрацією інформаційного продукту.

На засіданні секції також було обговорено проект Рекомендацій міжнародної наукової конференції «Професійний імідж бібліотекаря інформаційного суспільства». Уточнення та доповнення, які були запропоновані учасниками секції, передано до оргкомітету конференції.

Надія КАЛІБЕРДА,

канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ,

Анатолій БРОВКІН,

канд. іст. наук, с. н. с., заст. генерального

директора НБУВ

© Н. Ю. Каліберда, 2002

© А. Г. Бровкін, 2002

Бібліотекар як організатор і технолог інформаційної індустрії

У роботі секції «Бібліотекар як організатор і технолог інформаційної індустрії» (наук. кер. – **В. М. Горовий**, канд. філос. наук, керівник СІАЗ, заступник генерального директора НБУВ; **Р. Н. Жангожа**, д-р філос. наук, проф., пров. н. с. Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України; вчений секретар – **Т. Ю. Гранчак**, канд. іст. наук, в. о. с. н. с. НБУВ) взяли участь 42 особи, серед яких – провідні фахівці Національної парламентської бібліотеки України, Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія», Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

У рамках роботи секції було заслухано 22 доповіді, розглянуто комплекс питань, пов'язаних із змінами ролі і місця в суспільстві бібліотечних працівників в умовах прискорення процесу інформатизації, а також порушувалися і обговорювалися питання стосовно нових вимог щодо бібліотечних працівників як організаторів і технологів інформаційної інфраструктури, аналізувалися першочергові завдання, які висуваються сьогодні і

на розв'язання яких мають бути спрямовані зусилля бібліотек.

Розгляду питань структурної реорганізації бібліотек, дослідженню змін, що спостерігаються в діяльності окремих підрозділів бібліотечних закладів в умовах прискорення процесів інформатизації, ролі бібліотек в організації доступу до ресурсів Інтернет було присвячено виступи **Т. О. Ярошенко**, директора Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія», **В. М. Чупріної**, зав. відділу НБУВ, та **Г. Г. Нежурбіди**, н. с. НБУВ.

У доповідях було розглянуто зміни в системі відносин між виробником, розповсюджувачем, зберігачем і споживачем інформації, тобто між учасниками сучасної системи інформаційної комунікації. У традиційній системі інформаційних комунікацій головним гарантом збереження фондів документів, а отже й інтелектуального потенціалу поколінь, є бібліотека. Саме потреба в інформації змушує читача звертатися до бібліотеки, яка в цьому випадку виступає посередником у зв'язці «виробник інформації – споживач».

У цьому контексті було підкреслено актуальність